

TRESTNÍ PRÁVO HMOTNÉ –
KLAUZURNÍ PRÁCE S ŘEŠENÍM

Kamarádká rada

Devatenáctiletému Karlu S. byla Okresním soudem ve Znojmě uložena vyživovací povinnost vůči jeho nezletilé dceři Monice ve výši 2000 Kč vždy k patnáctému v měsíci k rukám její matky Sabiny. Karel zpočátku výživné pravidelně, včas a ve stanovené výši Sabině posílal a nic nedlužil. Jednoho dne si v místním pohostinství ve Znojmě postěžoval svému dvacetiletému kamarádovi Tomášovi, že má pochybnosti, zda Monika je vůbec jeho dítě. Tomáš mu na to řekl, že se má konečně zachovat jako chlap, vždyť všichni ví, že Sabina byla coura, a nemá dávat té čarodějnici ani vindru. Karel se začal jeho radou řídit a už více než půl roku na svoji dceru Moniku neposlal Sabině žádnou částku a nikterak se nepodílel na zajištění její péče. Sabina se tak dostala do tíživé situace, jelikož nemá peníze na dceřiny obědy ve škole a nedostává se jí ani finančních prostředků k tomu, aby pro ni opatřila základní životní potřeby.

Otázky

1. Jak by bylo kvalifikováno Karlovo jednání? A může mít Tomášova „kamarádká“ rada Karlovi, aby neplnil svoji vyživovací povinnost vůči Monice, nějakou trestněprávní dohru a za jakých podmínek? Pečlivě odůvodněte.
2. V případě trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 a 2 tr. zák. se jedná o jakou formu objektivní stránky? Co to znamená, že v případě Karla jde o trestný čin trvajících? Pečlivě odůvodněte.
3. Jaký druh trestu může soud Karlovi podle § 196 tr. zák. uložit? Pokud by soud zvažoval uložení podmíněného trestu, bylo by možno Karlovi uložit přiměřená omezení podle § 48 odst. 3 tr. zák.? Kde jsou tato přiměřená omezení specifikována? Je jejich výčet taxativní nebo demonstrativní? Pečlivě odůvodněte.
4. Karel si během hlavního líčení uvědomil, že se k Sabině a své dceři Monice zachoval velmi špatně a celou dlužnou částku, pro kterou bylo vedeno trestní stíhání, zaplatil Sabině, jelikož ji měl již připravenou u sebe. Bude to mít nějaký následek ve vztahu k trestnímu řízení, které se vede proti jeho osobě? Pečlivě odůvodněte.
5. Jak se nazývá zásada, která je opakem akcesority účastenství? Pečlivě odůvodněte.

Řešení

1. Karlovo jednání by bylo kvalifikováno jako přečin zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 a 3 tr. zák. Tomášovo jednání by mohlo naplňovat znaky návodu podle § 24 odst. 1 písm. b) tr. zák. k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák.

Karel neplnil svou zákonem stanovenou povinnost vyživovat jiného po dobu delší než 4 měsíce, jelikož dohodnuté výživné stanovené soudem na jeho dceru Moniku neplatil víc než půl roku.

Podstatou objektivní stránky podle § 196 odst. 1 tr. zák. je neplnění zákonem stanovené povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného po dobu delší než 4 měsíce.

K naplnění podmínek trestní odpovědnosti pachatele pro trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák. není nezbytným předpokladem výslovné stanovení výše výživného rozhodnutím soudu, neboť vyživovací povinnost vyplývá přímo z občanského zákoníku (vyjma výživného rozvedeného manžela) a k určení výše výživného dochází pouze na návrh oprávněné osoby, není-li alimentární povinnost plněna dobrovolně (např. určení výše výživného jednoho z rodičů vůči nezletilému dítěti za trvání manželství, kdy oba rodiče žijí ve společné domácnosti, či určení výše výživného jednoho z manželů vůči druhému za trvání manželství) nebo v souvislosti s rozhodnutím soudu upravujícím poměry účastníků (např. při úpravě poměrů rodičů k nezletilým dětem v důsledku rozvodu manželství).

Skutková podstata trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák. je přitom naplněna i za situace, kdy jeden z rodičů neplní vyživovací povinnost vůči svému dítěti v době vedení řízení o úpravu poměrů k tomuto nezletilému dítěti, neboť alimentární povinnost rodičů k dětem není založena vydáním soudního rozhodnutí, nýbrž je stanovena přímo občanským zákoníkem.

Jsou-li jednotlivé dávky výživného hrazeny opožděně nebo neuhradí-li povinný jen několik jednotlivých dávek po určité časové období, ačkoli jinak svoji alimentární povinnost plní, je třeba v duchu zásady subsidiarity trestní represe vyjádřené v § 12 odst. 2 tr. zák. posoudit, zda jeho jednání představuje případ společensky škodlivý, u něhož nepostačuje uplatnění odpovědnosti podle jiného právního předpisu.

K naplnění znaku nebezpečí nouze ve smyslu § 196 odst. 3 tr. zák. postačí, jestliže pachatel neplněním své zákonné vyživovací povinnosti vytvoří situaci, kdy si oprávněná osoba, pakliže by se jí nedostalo cizí pomoci (tj. pomoci od jiných osob či od státu), není schopna sama opatřit základní prostředky ke svému životu.

Nouzí ve smyslu § 196 odst. 3 tr. zák. lze rozumět nedostatek základních prostředků potřebných pro život. Životní úroveň, již lze považovat za nouzi, je třeba posuzovat v kontextu průměrné životní úrovně soudobé společnosti, neboť se jedná o jev značně relativní (Rt 23/1987).

Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby ve smyslu § 196 odst. 3 tr. zák., tedy že neplněním vyživovací povinnosti vydá pachatel oprávněnou osobu nebezpečí nouze, je naplněna i tehdy, jestliže byla hrozící nouze odvrácena matkou dítěte na úkor uspokojování jejích vlastních potřeb a při mimořádném pracovním vypětí, popř. poskytnutím státního příspěvku na výživu dítěte (Rt 42/1982).

Z okolnosti, že k zajištění potřeb nezletilého byla prováděna výplata sociálních dávek, nelze bez dalšího dovozovat, že sociální potřebnost znamená současně nebezpečí či stav nouze zaviněný, byť z nedbalosti, osobou pachatele.

Zákonný znak „vydal oprávněnou osobu nebezpečí nouze“ obsažený v § 196 odst. 3 tr. zák. nemůže být spolehlivě vyjádřen skutkovým zjištěním, že nezletilý byl vystaven nouzi, protože takové skutkové zjištění se v podstatě shoduje s uvedeným znakem, je pouhým jeho opisem.

Tomáš svými poznámkami na stranu Sabiny a dalšími narážkami vzbudil v Karlovi rozhodnutí přestat stanovené výživné platit, ačkoliv tak do té doby činil.

Návod musí být adresován konkrétní individuálně určené osobě nebo osobám a musí směřovat k spáchání konkrétního individuálně určeného trestného činu. Tento trestný čin musí být konkretizován alespoň v hrubých rysech. Návodce přitom odpovídá zásadně za celý výsledek trestné činnosti navedeného hlavního pachatele, pokud její rozsah neomezil již v návodu a pokud přímý pachatel nepřekročil daný mu návod (Rt 6950/1942).

Zatímco tedy návod směřuje vůči konkrétní osobě, podněcování k trestnému činu podle § 364 tr. zák. směřuje k blíže neurčenému počtu osob.

K pojmu přečin a zločin srov. § 14 tr. zák.

2. Forma jednání u trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 je komisivní i omisivní. O trestný čin trvající jde proto, že pachatel neplacením stanoveného výživného vyvolá protiprávní stav, který udržuje po celou dobu, kdy toto výživné neplatí.

Skutkovou podstatu trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 tr. zák. lze naplnit aktivním jednáním pachatele, kdy pachatel neplní svou zákonnou povinnost vyživovat nebo zaopatřovat jiného, např. v podobě záměrného nehrazení výživného oprávněné osobě, ačkoli si je povinný své alimentární povinnosti vědom a o její splnění je přímo urgován, jakož i podle § 196 odst. 2 tr. zák. pasivním jednáním, kdy se pachatel vyhýbá plnění své zákonné povinnosti vyživovat nebo zaopatřovat jiného, k jejímuž plnění je povinen přímo z občanského zákoníku, nikoli až na základě výzvy oprávněné osoby.

Pachatel nese následky trestní odpovědnosti za své jednání i v případě, když z důvodů vlastních pochybností o dalším trvání své zákonné vyživovací povinnosti či jejím zániku svévolně ustane v úhradách výživného, aniž by si tyto

své laické domněnky relevantním způsobem ověřil, např. dotazem na příslušný soud, orgán sociálně-právní ochrany dětí apod.

Trestný čin zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák. je trestným činem trvajícím a trvá po dobu, po kterou pachatel úmyslně či z nedbalosti udržuje protiprávní stav, který dříve sám vyvolal (nejméně však po dobu delší než 4 měsíce).

3. Soud bude primárně zvažovat uložení podmíněného trestu odnětí svobody. Pachateli lze uložit přiměřené povinnosti podle § 48 odst. 3 tr. zák. Přiměřená omezení a přiměřené povinnosti jsou specifikovány v § 48 odst. 4 tr. zák. Podle § 196a tr. zák. mu soud taktéž může uložit přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel.

Při trestání pachatele trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák. je třeba předně volit takové druhy trestů, které nejsou přímo spojeny s odnětím jeho osobní svobody, tzn. že pachateli tohoto trestného činu lze podle § 55 odst. 2 tr. zák. uložit nepodmíněný trest odnětí svobody pouze za předpokladu, že si uložení takového trestu vyžaduje účinná ochrana společnosti, nebo není-li naděje, že by bylo možné pachatele napravit jiným trestem.

Dané omezení naproti tomu nedopadá na případy, kdy je trest ukládán pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 3 tr. zák. Uloží-li přesto soud pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy podle § 196 odst. 1 nebo 2 tr. zák. nepodmíněný trest odnětí svobody, je podle § 125 odst. 1 tr. řádu povinen v odůvodnění odsuzujícího rozsudku podrobně vyložit, jakými úvahami byl při tomto svém rozhodnutí veden a proč nebylo v daném případě možné pachateli uložit trest přímo nespojený s odnětím jeho osobní svobody.

Pachateli trestného činu zanedbání povinné výživy (§ 196 tr. zák.) může soud uložit jako přiměřené omezení a přiměřené povinnosti uvedené v § 48 odst. 4 tr. zák. i přiměřené omezení, aby se zdržel řízení motorových vozidel. Toto přiměřené omezení soud uloží zejména tehdy, je-li důvodná obava, že povinnost uhradit dlužné výživné bude mařena nebo ztěžována.

Zákonný výčet těchto přiměřených omezení a přiměřených povinností uvedený v § 48 odst. 4 tr. zák. je pouze demonstrativní, tzn. že v konkrétním případě lze pachateli uložit i jiné než v zákoně výslovně uvedené omezení či povinnosti, které by však měly vždy vycházet z charakteru spáchaného trestného činu nebo osoby pachatele.

4. Ano bude, jde o uplatnění institutu účinné lítosti, která je ve vztahu k trestnému činu zanedbání povinné výživy podle § 196 tr. zák. upravena v § 197 tr. zák.

Trestní odpovědnost za trestný čin zanedbání povinné výživy (§ 196) zaniká, jestliže trestný čin neměl trvale nepříznivých následků a pachatel svou

povinnost dodatečně splnil dříve, než soud prvního stupně počal vyhlášovat rozsudek.

Podmínkou zde je, že pachatel dodatečně splní svoji zákonnou vyživovací povinnost k oprávněné osobě dříve, než soud prvního stupně počne vyhlášovat rozsudek, a splní svoji povinnost zcela, nikoli pouze částečně, tzn. že nejpozději k okamžiku vyhlášení rozsudku soudem prvního stupně musí být dlužné výživné zcela zapláceno, o čemž je soud povinen se odpovídajícím způsobem přesvědčit, tj. zpravidla výsledkem oprávněné osoby, popř. jiné osoby, která má vyživovanou osobu v péči (Rt 49/2007).

Předmětem plnění je pouze dlužné výživné, které bylo specifikováno v usnesení o zahájení trestního stíhání pachatele, respektive v obžalobě na něj podané.

Trvale nepříznivými následky je třeba rozumět důsledky, které již nelze odstranit či napravit tím, že pachatel svoji alimentární povinnost dodatečně zcela splní. V praxi se bude jednat zejména o situace, kdy neplnění zákonné alimentární povinnosti pachatelem vedlo k poškození tělesného nebo duševního zdraví vyživované osoby, popř. k znemožnění její řádné přípravy na budoucí povolání či dosažení určitého odborného vzdělání, pro které měla jinak veškeré předpoklady.

5. Opakem zásady akcesority účastenství je zásada osamostatnění se.

Akcesorita účastenství znamená, že trestní odpovědnost účastníka je závislá na trestní odpovědnosti hlavního pachatele. Podstatou této zásady je to, že trestní zákoník podmiňuje formálně-materiálně trestnost organizátorství, návodu a pomoci alespoň pokusem o hlavní trestný čin. Pouhá příprava hlavního deliktu by svou nižší společenskou škodlivostí trestnost účastníka nezaložila.

Protikladem k zásadě akcesority účastenství je tzv. zásada osamostatnění účastenství, která značí nezávislost účastníka na pachateli. Za projev zásady osamostatnění účastenství je třeba pak považovat např. to, že zánik trestnosti činu hlavního pachatele (promlčením, účinnou lítostí, smrtí, abolicí, dobrovolným upuštěním od pokusu) nevyvolává zánik trestnosti účastníka. To je dáno tím, že důvody zániku trestnosti se vztahují vždy specificky ke konkrétní osobě, nikoliv k činu, jež spáchala, přičemž účastenství je pojmově spjato právě s činem, nikoliv s osobou.

Poznámky: